

kritika

Marko Stojiljković

Vsa tavanja srbske družbe v enem šolskem razredu

Pored mene, 2015, Stevan Filipović

Rok Biček, avtor izjemno pomembnega slovenskega filma **Razredni sovražnik** (2013), v nekem intervjuju pove, da so srednješolska leta formativna za vsakega posameznika, ker je prav srednja šola prvo pravo srečanje mlade osebe s sistemom. V *Razrednem sovražniku* se razred ne upre le avtoriteti profesorja, temveč cele šole: samomor svoje sošolke dijaki izrabijo kot povod, pravi razlogi za upor pa se skrivajo globlje v njihovi zavesti. Očitno je, da je sistem nepravilčen: preveč je krut in brezoseben in zaradi različnih pritiskov tudi skorumpiran.

Novi film Stevana Filipovića **Pored mene** (2015) je prav tako postavljen v razred, med mlade ljudi, ki odraščajo. Na njihova življenja vplivajo različni notranji in zunanji dejavniki. Za razliko od *Razrednega sovražnika*, kjer se sistem šole začenja podirati, je v filmu *Pored mene* že v razpadu zaradi temeljnega pomanjkanja skrbi in slaboumnih manipulacij vseh relevantnih družbenih institucij. Sistem obstaja le zaradi inercije in izjemno redkega individualnega entuziazma.

Otroci so – kakor smo v novejših srbskih filmih o izgubljeni mladini že videli – prepuščeni sami sebi in svojim vzorom, ki si jih izbirajo sami. Zatekajo se k subkulturi (**Tilva Roš**, 2010), spolno nasilnim eskapadam (**Klip**, 2012) ali pa v navijaško-kriminalno-nacionalistični milje (**Šišanje**, 2010 ali **Varvari**, 2014). *Pored mene* nam vse to nakopiči na enem mestu.

Dogajanje v filmu sprožita dva povezana incidenta: entuziastično profesorico zgodovine Oljo so napadli pred vvhodom v njeno stavbo. Povod za to je bila provokativna razstava njenega moža, slikarja Uglješe, ki je razburila nacionalistične duhove. Dan za tem po naključju izve, da so pri napadu sodelovali nekateri izmed njenih dijakov. Namesto da bi jih peljala na izlet, kakor je bilo dogovorjeno, jim zapleni mobilne telefone in jih zaklene v šolo.

Zaprti za šolskimi vrati so mladostniki prepuščeni sami sebi in morajo komunicirati drug z drugim – morda prvič v življenju – brez pomoči tehnologije, družbenih omrežij in preostalih tehnologij odtujenosti modernega sveta. V njih se lomijo različni vplivi, značilni za srbsko družbo: droge, alkohol, nasilje, nacionalizem, postvojne in tranzicijske travme, revščina, teme o homoseksualnosti in občutja proti, številne subkulture in socialni avtizem. Naslov filma je v tem pomenu značilen, ker fantje in dekleta skupaj v učilnici drug poleg drugega preživijo nekaj ur dnevno, ne da bi se bolje spoznali.

Že s svojim prvim filmom **Šejtanov bojevnik** (*Šejtanov ratnik*, 2006) je Filipović pokazal, da zanj ni družbenih tabujev in da mladine ne bo zastreprjal z izkrivljenimi miti. Svoj film je obarval humorno in naredil enega najboljših srbskih subkulturnih filmov prvega desetletja 21. stoletja. Spretno se uspe dvigniti nad

srbsko mnenjsko močvirje, da bi lahko stvari videl objektivneje. Zaradi te redke sposobnosti ga srbski mediji ne marajo in ga obtožujejo »zahodnjaštva«. Vse to lepo pride do izraza v filmu *Striženje* (Šišanje, 2010). Gre za film, ki je resnejši od *Šejtanovega bojevnika*, vendar je na koncu postal in ostal žrtev številnih omejitev, ki izhajajo iz dejstva, da je Filipovičev pogled na svet očitno diametralno nasproten pogledu scenarista filma, Dimitrije Vojnova. Njuni perspektivi sta se »bojevali« skozi celoten film. Na koncu Filipovičeva sicer »zмага«, saj izpelje poanto, vendar le s pomočjo didaktičnega zaključka. Čeprav je *Striženje* izjemno večje režiran in zmontiran film, mu didaktičnost škodi.

Pored mene spominja na *Striženje* le v ekspoziciji, ki je na srečo precej kratka in nezapletena. Ko se perspektiva filma umesti v razred in se tam udomači, postaja film občasnno humoren, a čedalje temačnejša in pretresljivejša izkušnja. Režiser ima v filmu odličen nadzor nad vsebino. Natančno in realistično slika brezperspektivnost beograjske in nasploh srbske mladine. Njegovi liki so včasih sicer le nosilci različnih subkultur, včasih pa upodabljajo le posamezna stališča in družbene statuse – čemur se je v filmu tega tipa skoraj nemogoče izogniti –, vendar so kljub temu precej živi in profilirani.

Tipizacija likov je prisotna tudi v Bičkovem *Razrednem sovražniku*. Pri Filipoviču je še več, obenem pa se bolj naslanja na aktivno dinamiko in improvizacijo igralcev. To je mogoče, ker so igralci precej mladi in se še spominjajo svojih srednješolskih dni, vendar niso naturščiki, so študentje na dramski akademiji. *Pored mene* je njihov diplomski film, nekateri od njih pa so že sodelovali v gledališki predstavi *Muškarčine* koscenaristke Milene Bogavac. Njihova improvizacija je tako usklajena in dobro nadzirana, da se v Filipovičevi dekonstrukciji družbe in subkulture čutijo pridihi Altmanovih *ensemble dram*.

Pored mene je zagotovo najzrelejši Filipovičev film. Je inteligenčen in nevsiljiv, omejen na zelo malo lokacij (ki jih do popolnosti izkoristi) in osredotočen na svoje like in teme, ki jih določajo. V tem filmu je mogoče videti življenje srbske družbe pod drobnogledom, hkrati pa se loteva tudi nekaterih univerzalnih vprašanj, predvsem vprašanja, kaj danes pomeni biti mlad.

Kritika, občinstvo in žirija so to prepoznali na svetovni premieri na 62. Puljskem filmskem festivalu 2015, na katerem je film prejel nagrado v mednarodni konkurenci: ta je bila letos zelo ostra, polna zvonečih imen. Zdi se, da se bomo o filmu *Pored mene* še pogovarjali in da bo še razburjal duhove.

